

Hargítai Henrik **A magyar emigráció hangja**

Az észak- és dél-amerikai, ausztrál és új-zélandi magyar rádiózásról

Míg idehaza a nemzetiségi rádiózást elsősorban az állami közszolgálati rádió országos és körzeti adásai jelentik¹, a kisebbségi műsorok az Egyesült Államokban, Kanadában, Argentínában, Ausztráliában és Új-Zélandon² a helyi közösségi vagy kereskedelmi - egész adásidejükben vagy csak hétvégén - multikulturális műsort közvetítő rádiókban kapnak általában heti 1-2 órás ingyenes vagy bérelt műsoridőt. A műsorokat maga a kisebbség kezdeményezi, készíti és többnyire ők fizetik a műsoridőt is. Kivétel Ausztrália, ahol az állami (közszolgálati) multikulturális rádió keretein belül több magyar szerkesztőség is készít adásokat.

A magyar szerkesztőségek többsége családi vállalkozás: a műsorkészítésben a férj és a feleség (majd a gyerekek is) egyaránt részt vesznek.

Formátumok: Két fő „formátummal” találkozhatunk: az egyik a „nosztalgiazó”, a helyi magyar bálokat és vendéglőt hirdető, magyar nótát sugárzó adás, melyekben „megállt az idő”. A másik a „kortárs”: a mai magyar közéletbe kívánja bekapcsolni a hallgatókat: beszámol a hazai kulturális eseményekről és követi a hazai zenei életet is. A két típus célja közös: a nyelvi-kulturális asszimiláció megakadályozása, de legalábbis lelassítása. Egy kanadai magyar rádiós szavaival: „Elsődleges célunk a magyar nyelv és kultúra ápolása, fenntartása.”³ Mindkét típusban van politizálóbb és kevésbé vagy egyáltalán nem politizáló. Mindegyik kontinensre jellemző, hogy „a magyarság tipikusan az 56-os generáció hangján szól még ma is”⁴. Egyesek „a régi rendszer mellett politizálnak, pedig az idősebbek közül sokan nem szeretik a politikát”⁶

Kifejezetten a fiataloknak szóló magyar műsorral alig találkozhatunk. A műsorokban a helyi magyar közösség fő szervező erőinek - egyházak, cserkészek, segélyegyletek, Magyar Házak⁷ - stb. híreit, közleményeit is közlik. Vannak, ahol a/z össz/magyar közéletet és politikát is figyelemmel követik. Ezt vagy csak hírekben vagy hosszabb kommentárokból is ismertetik. Vers, történelmi tárgyú felolvasás is van egyes adásokban; és van, ahol élő telefonos játék is hallható. A paletta széles: minden magyar adás - bár általában csak egy órásként - külön világ.

Költségek: A magyarság létszámának (a hallgatók) folyamatos csökkenésén kívül a legnagyobb gond az adásidő bérlése. Ez mind a három tárgyalt kontinensre igaz. A szerkesztőségeknek (néhány egyetemi vagy közösségi rádiótól eltekintve) 100-500 dolláros kell fizetni a heti 1 órás adásért, melyet a helyi magyar közösség tagjainak és egyesületeinek adományaiból, saját zsebből, és ahol lehet, hirdetésekkel gyűjtenek össze. Az egyetemi rádiók általában ingyen adnak műsoridőt, de itt részt kell venni a rádió központi adománygyűjtő akcióiban. A tárgyalt területen egy rádióállomásnak van magyar tulajdonosa: a Kossányi család rádiója Clevelandben.

A vallás szerepe. Akárcsak a helyi közösségi életben, a rádióműsorokban is nagy szerepe van a helyi magyar egyházi szervezeteknek. Frenzl Franciska clevelandi rádiós szavaival: „A templomok viszik a magyarságot”⁸ „Egyre akutabb problémaként jelentkezik azonban a növekvő lelkészhiány, amely sem Magyarországról, sem az emigráció köréből nem pótolható kielégítő módon. Tekintettel arra, hogy e közösségek számos helyen az egyházakra épülnek, a magyar nyelvű pasztoráció megszűnése ezek felbomlását eredményezheti. A katolikus papok távozása továbbá többnyire azzal a sajnálatos ténnyel jár együtt, hogy a világegyházi jelleg következtében a magyar hívek közadakozásából épült templomok és közösségi épületek elvesznek a magyar közösségek számára.”⁹

Nyelvében él. Az adások nyelve többnyire magyar, ritkábban kétnyelvű. A műsorvezetők némelyike akcentussal beszél, de a betelefonálók szintűgy. Néhol tájszólást is hallani. Az asszimiláció folyamatosan

¹ A budapesti Rádió C roma rádió a kivétel

² Európában a magyar emigrációnak ma nem ismert saját műsora. Korábban a francia rádió sugárzott magyar adásokat, de azt a magyarországi területére sugározta. A Kólisrael napi negyed órás magyar adást készít, melyet ma rövidhullámon és Izraelben URH-n is közvetít - ez azonban nem a nemzetiségi, hanem inkább a nemzetközi adások kategóriájába sorolható. A nemzetközi műsorokra (így még a török és kínai magyar adásra) ez az írás nem tér ki.

³ Bede Fazekas Zsolt műsorának meghatározása

⁴ Bede Fazekas Zsolt közlése

⁵ Értsd: Horthy-

⁶ Frenzl Franciska közlése az egyik clevelandi magyar szerkesztőség adásáról

⁷ Tóth Gergely: Helyzetkép a San Franciscó-i magyarság nyelv- és kultúramegőrzéséről (Californiai Magyarság, Los Angeles, 2001. feb. 23.)

⁸ Frenzl Franciska szóbeli közlése.

⁹ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június, internet

csökkenti a magyarul tudók számát (lásd a táblázatokat). „Az elmúlt években mindezek ellenére a másod- és harmadgeneráció komoly jelét adta, hogy nem csak érdeklő, de képes is hagyományaink megtartó erejével mindezek átörökítésére, számtalan jelét látjuk, hogy a magyar kultúrkör vonzó az ausztráliai más ajkúak számára, több ausztráliai fiatal végezte, és végzi tanulmányait Magyarországon, a nyelvi nehézségek ellenére meglepően magas azok száma, akik önszorgalomból az elmúlt évtizedben elsajátították a magyar nyelvet” - áll a 2001-ben megalakult Ausztráliai Hagományörző, Ifjúsági, Diák és Kulturális Szövetség alapító levelében.¹⁰

Fontos kérdés, hogy mennyire kell ragaszkodni a magyar nyelvhez. Sokan vannak (többen is), akik magyar származásúak, de már nem értenek magyarul. Az argentin magyar rádió adása a zenét leszámítva csak spanyolul folyik; ausztráliában (Canberra) is találkozhatunk (tört) angolul folyó műsorral, melyek részben a „többségnek”, részben a magyarul kevésbé tudóknak (is) szólnak. Az egyik csak angolul sugárzó kanadai magyar rádióról Bede Fazekas Zsolt (Független Magyar Rádió, Torontó) így vélekedik: „[A rádióban] magyar zenét nyomtatnak és magyar témákkal foglalkoznak, ezért magyarnak mondják magukat. Nem tudom a hallgatóság mennyire harap erre, mert én azt tapasztaltam, hogy még azt sem nagyon szeretik, ha egy-egy angol számot lenyomunk. Még akkor sem, ha az Omega nyomatja No milk today nótát angolul, a hetvenes évekből.”

Az identitás keresése „Zenével, irodalommal, vagy épp televízióműsorral épp azért kell ellátni a kintieket - érvel a Romániai Magyar Szó publicistája - , mert ezek éreztetik meg velük: milyen sajátos kincsek birtokosai lehetnek, ha magyarok maradnak. Bárhol a földkereken.”¹¹

A fentieket csak hangsúlyozzák az ausztrál közszolgálati rádió magyar adásában dolgozott Szigeti Éva szavai: „A magyar kultúrára nagyon jellemző az irodalom és a zene fontossága. Ezt megragadva már a gyerekkortól kezdve népzene, irodalmat, népmeséket kell adni a gyerekeknek, és akkor meg fogják tudni őrizni a magyarságukat.”¹²

„Ügyszólván senki nem beszél a negyedik generációról - folytatja a Romániai Magyar Szó. Ők már valóban nem beszélnek magyarul, de gyakran magyar eredetűnek tudják-vallják magukat. Nem kellene őket is megszólítani? Nem ők jönnek át leghamarabb "Óhazát nézni"? Nem ők vesznek könnyebben magyar árut? Nem potenciális partnereink? Mit adhatunk nekik, hogy gazdagabbak legyenek, mint a nem-magyar származásúak? Zenénk, képzőművészetünk, lefordított irodalmunk hozzájuk juthatna el leginkább.”¹³

A magyar nyelvű rádiózás segíthetne a fiatalok oktatásában is, bár erre nem találni működő példát - igény viszont lehetne rá: „Gondot jelent a szakképzett pedagógusok hiánya, a magyar nyelvű képzés megoldatlansága, s a rendszeres magyar nyelvű oktatás megszűnése. A nagyobb helységekből meglévő, de jobbára szakképzetlen tanerőkkel és nem megfelelő taneszközökkel működő hétvégi iskolák, valamint cserkészfoglalkozások legfeljebb csak a nyelvi minimum elsajátítására elegendők.”¹⁴

„A hagyományok terén kiemelkedő szerepe van a magyar konyhának, nemzeti ünnepeinknek és népművészeti motívumokat ábrázoló tárgyainak az otthonokban. Kevesebben ugyan, de megtartják a névnapokat, az ajándékokat december 25-e délelőtt helyett Szentestén adják át, üdvözléskor arcon csókolják egymást (az itt szokásos ölelés helyett), és hatodikán jön a Mikulás is, például cserkészrendezvény keretében. Néhányan a méter-rendszerben is végeznek alapvető számításokat, és tipikus magyar keresztneveket is találunk az újonnan világra jöttek között.”¹⁵

Zenei stílus. A műsorok általában a Rákóczi indulóval (Palotással, stb.) kezdenek. A zenék közül a magyar nóta a „hagyományos magyar formátumú” rádiók elmaradhatatlan kelléke. A könnyűzenéből az 50-60-as évek slágereit hallani, ami nem is csoda, hiszen - egy ausztrál példával - „az „otthon” született magyarok átlagéletkora kb. 60,5 év (1998).¹⁶ A zenei kínálatban vallásos énekek (Szent István ének, Boldogasszony anyánk) is rendszeresen szerepelnek. A csárdás, vagy a magyar nóta nem tudott részévé válni az amerikai kultúrának. A magyaroknál hatszor népesebb (de szintén fogyó) amerikai lengyel közösség jól tud profitálni abból, hogy a polka megtalálta a hangot az amerikai zenével: a louisianai francia cajunok zenéjéhez hasonló hangzásúvá alakult, keveredett a country zenével, különféle műfajok váltak ki belőle, így ma már ennek az amerikanizált (angol dalszövegű, de néha lengyel nyelvű refrénű) polkának számos rádióállomás ad helyt műsoraiban, sokszor kizárólag angol műsorvezetéssel.

Összmagyar? Érdekes - vagy épp természetes - hogy az emigráns magyar közösségek jó része „nemzetközi magyar” közösség: a XX. század különböző időszakában kivándorolt magyarországi (1945-50-es évek, 1956)

¹⁰ <http://www.hufo.nlc.net.au/>

¹¹ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június internet

¹² Szigeti Éva szóbeli közlése

¹³ Egyre apadó sorokkal (Romániai Magyar Szó, internet)

¹⁴ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június internet

¹⁵ Tóth Gergely: Helyzetkép a San Franciscó-i magyarság nyelv- és kultúramegőrzéséről (Californiai Magyarság, Los Angeles, 2001. feb. 23.)

¹⁶ Az 1998-as ausztrál népszámlálás adatai alapján. 1999. Regnum Marianum - Közösségünk története [Adelaide]- Internet.

vajdasági, erdélyi (1970-80-as évek), felvidéki magyarok kerülnek egy közösségbe távol az óhazától. Így egyes közösségek rádióinak szerkesztői figyelemmel kísérik „határon túli” közéleti-kulturális eseményeket, jobban, mint ahogy azt egy magyarországi médium tenné.

Célok és feladatok. A közszolgálatiáshoz hasonlóan az emigrációs nemzetiségi rádiózás feladatát is nehéz meghatározni. A helybeli magyar „többség” igényeinek kiszolgálása, kulturális-oktató műsorok készítése, vagy a mai kulturális élettel való kapcsolattartás a fontosabb? Egy „Magyar Rádió” típusú vagy egy „Rádió C” típusú adás?

[A következőkben sorra következnek az emigrációs magyar rádiók bemutatásai. Ahol csak lehet, a műsort annak szerkesztője, saját szavaival mutatja be (emailés levelezés vagy szóbeli közlés alapján). Így - remélem - sokkal több kiderül a rádiókról, mintha csak a tényeket ismertetném. A rádiók webcímeit lásd: www.mediatortenet.hu - H.H.]

*

Amerikai Egyesült Államok¹⁷

New York állam:

New York város:

A 2nd Avenue-n, azaz a "Gulyás körúton" települt le New York-i magyarok nagy része. A Magyar Ház, a vendéglők és boltok mellett a magyaroknak több rádiószerkesztősége és televíziója is van.

Koreh Ferenc - aki a Szabad Európának is szerkesztője volt - 1951-ben indította a **Magyar Amerika Hangját**, melyhez műsoridőt a New York-i WBNX középhullámú rádióban (1390 kHz) bérelt. A programon belül 1953 márciusában indult a katolikus Hit Szava című műsor.

Az adás 1963-ban átköltözött egy másik, már az URH sávban sugárzó „multikulturális” rádióhoz (WHBI 105,9 MHz), mely - New Jersey-i engedéllyel - New Yorkban adott (a manhattani Ritz-torony tetejéről), és New York, New Jersey és Connecticut államokban is lehetett fogni. Koreh műsora vasárnap 12 és 14 óra között volt hallható.

1966-ban indult a második New York-i magyar adás: hétfvégénként volt hallható *Apatini Gyula Hungária Rádióállomása* (szombaton 14-15 és vasárnap 19-20 között) Ugyanitt sugárzott a „*Kálmán László Rádióprogram*” is, Apatini adása után szombaton 14-14.30-ig.

A rádió többször tulajdonost váltott, az adóengedély New Yorkba került, hívójele WNWK-ra változott, de a frekvencia és a műsoridő maradt a régi, egészen addig, míg a kínai tulajdonos egy középhullámú állomást is indított (WKDM 1380 kHz). Mivel az URH adásidő bérleti díját a tulajdonos megemelte, át kellett helyezni a magyar adást a középhullámú adóra. A kilencvenes években, a korábban 2 órás heti műsoridőt Apatini Gyula és Koreh Ferenc is felére csökkentette, így végül (egymás után) lehetett hallani a Hungária Rádió, majd a Magyar Amerika Hangja műsorát, vasárnap déltől kettőig. Miután szerkesztője visszaköltözött az óhazába (Pécsre), a Kálmán László program megszűnt.

A *Magyar Amerika Hangja* a katolikus, baptista és református egyházak 10-10 perces műsorából, hirdetések, hírosszefoglalókból és kulturális műsorokból áll. A műsor készítését egy idő után átvette *Ziegler Géza*, mert Korehet a kilencvenes évek végén több támadás is érte, melyek megviselték egészségét. A szerkesztésben azonban még egy ideig részt vett, míg 1997 április 1-én elhunyt. Az adást ekkor teljesen Ziegler Géza vette át. A műsorokat Stamfordban (Connecticut állam) készítette¹⁸

Apatini Hungária Rádiójában az otthoni politikai eseményekről próbál tájékoztatni, ezenkívül vallási és helyi eseményekkel foglalkozik (magyar klubok rendezvényei, magyar üzletek, orvosok, ügyvédek, utazási irodák szokták reklámozni magukat)

A műsorok hangulata egyébként stílusában a 30-as, zenéjében a 60-as éveket idézi. Itt ma is hallható a hírek között a „más” szócska, melyet még a telefonhírmondó vezetett be 1893-ban és a rádióban is évtizedeken át hallható volt. „Nekem annak idején ez nagyon tetszett és én ezt fenntartottam itt Amerikában immár harminckét éve.”- mondja Apatini Gyula¹⁹. A Hungária Rádió egyébként igazi családi vállalkozás: Apatini Gyula felesége, *Apatini Mária* hírszerkesztőként és bemondóként, fia, *Apatini Gyula* hírszerkesztőként dolgozik. A zenei kínálatban a 50-60-as évek slágerei és magyar nóták váltják egymást.

Mivel újabb tulajdonosváltás miatt a WKDM átváltozott spanyol hírrádióvá, a magyar adás-csokor tovább vándorolt, a WSNW (1430 kHz) rádióhoz. A Magyar Amerika Hangja műsorát 2001-ben vagy fél évig itt *Arany Tibor* folytatta, félórás keretben. 2001 decemberében Arany Tibor visszatelepült Magyarországra, a Magyar Amerika Hangja pedig örökre eltűnt a New York-i éterből. A rádió megszűnésének azonban ennél több oka van.

¹⁷ Minden időpontot helyi idő szerint közlünk

¹⁸ Ziegler Géza közlése, 1997.

¹⁹ Salamon István riportja a Magyar Rádió Világvevő c. műsorában (2001. december)

Az utolsó évek szerkesztője, Ziegler Géza a következőket említi: „Az interneten számos magyar adó műsora fogható, kitűnő minőségben. A hirdetések száma, és így a bevétel is csökkent. Az állomást, amelyen adtunk, eladták és helyette egy sokkal kisebb erejű állomás állt volna rendelkezésre. Ezen még jóformán NY városán belül is voltak vételi nehézségek. A tarifát felemelték óránkénti \$600-ra, amelyet nem tudtunk volna a bevételből fedezni. Az adásidőt pedig vasárnap esti 6 órára tették át, amely nem kényelmes a magyar hallgató közönségnek.”²⁰

Így ma (2002) Apatini Gyula Hungária Rádiója hallható szombatonként 17-18 óráig, s a Szent István Egyházközség „Hit Szava” című adása is ebben a műsorban szerepel. Ha a helyi magyarok magyar szóra vágynak, a helyi kábeltévéken és egy éterbe sugárzó tévén is találhatnak adásokat.

Ohio állam

Cleveland: Az első clevelandi magyar adás a **WELW** (1330 kHz) rádióban 1946-47 körül indult. A Pearl Harbortól hazatérő amerikai magyar, Hudák Ernő alapította - ez volt egyben az első nemzetiségi (kétnyelvű) adás. Az egyórás műsor vasárnap délben kezdődött. Az adásban 1983-ban előbb a magyar műsorvezetést, majd később a szerkesztést is a Vajdaságból ide települt *Frenld Franciska* vette át, aki azóta is a magyar műsor készítője. Ő emlékszik vissza rá²¹, hogy annak idején a clevelandi magyarok vasárnapi ebédjének elmaradhatatlan kelléke volt Hudák Ernő műsora. „Odatették a húsleves, és csak akkor kezdtek a vasárnapi ebédnek, mikor a rádióban ezzel indult a műsor: „Jó étvágyat a vasárnapi ebédhez”. Hudák halála után Hudák Memorial Radio néven is jelentkezett a műsor. Az adásidőt később át kellett tenni, ma 15 és 16 óra között hallható. „Halóban vannak a magyar műsorok” - mondja *Frenld Franciska*. A műsoridőért 165 dollárt kell fizetnie (kedvezményesen) alkalmanként. Ezt a pártfogók támogatásaiból és a támogatásnak is felfogható hirdetésekéből (10-20 dollár/hirdetés) próbálja fedezni, de így is évente 4-500 dolláros veszteséggel zár az adás. De ez még befér.

A WELW rádió csak vasárnapra változik át nemzetiségi adóvá: lengyel, olasz, horvát műsorok követik egymást. *Frenld Franciska* néha besegített már a többi adásba is: helyettesített az azóta megszűnt német és a horvát adásban is (bár véletlenül egy szerb nótát játszott le, így azóta inkább nem ugrik be ide). De vezetett már műsort *Kapossy* rádiójában is. A clevelandi magyar rádiók a hirdetéseket is elküldik egymásnak.

„A hallgatók szeretik a műsort, mert nincs benne politika.” Az adás egyébként kétnyelvű (az angol műsorvezetésben *Frenld Franciska* fia, *Tóth István* segít). A szöveges rész: az adományozók felsorolása, helyi programok, üzenetek, kívánságok; magyar és angol (!) nyelvű hirdetések (ékszerüzlet, temetkezési vállalkozó, pogácsa és rétesbolt), versek. A műsor fő profilja azonban a magyar nóta (abból is inkább a gyorsabb, vidámabb számok, csárdások), melyet a magyarul nem tudókkal is igyekeznek megkedveltetni („Music from the distant past, music that expresses the Hungarian characteristics”. „Uninterrupted Hungarian Melodies”). A magyar nóta nemcsak a magyarok körében népszerű: szlovák és lengyel hallgatói is vannak. De különösen az idősebb magyaroknak ez a magyar nóta műsor jelenti a vasárnapi szórakozást. De a magyar nótát a fiatalok is kedvelik, a kortárs zenei életet pedig az interneten át figyelik. A templomok szervezte magyar piknikeken pedig a csárdás, a polka és a keringő az elmaradhatatlan kellékek.

Cleveland: **Szappanos Rádió** (*Szappanos Ferenc* és felesége, *Boriska* készített magyar műsorokat a hetvenes években. *Szappanos* „Feri bácsi” halála után egy ideig még felesége folytatta az adásokat.²²

Cleveland: **Kapossy Magyar Családi Rádiója** (*Kapossy's Hungarian Hour*) a **WCPN** (Cleveland Public Radio 90,3 MHz, vas. 18-19) és a **WCSB** (89,3 MHz, szo. 10-11 [egyetemi rádió]) állomáson hallható. Az adást *Kapossy Katy* vezeti. „1963-ban kezdtem azóta elhunyt férjemmel, dr *Szabó András* ügyvéddel.” - emlékezik vissza *Kapossy Katy*. „A **WCPN-FM** állomáson 1984 óta vagyok. 1987-ben 15 órányi nemzetiségi adást szüntettek meg minden ok nélkül, és csak perrel tudtuk visszaverekedni magunkat.

Műsorom ún. nosztalgia műsor, sok régi cigányzenével és énekesekkel. A fiataloknak ez már nem kell – szentimentális marhaságnak tartják.

Amerikában a nemzetiségi rádiózás igen nehéz. Csak nonprofit állomáson kapunk helyet, mert amúgy nem tudnánk fenntartani, ugyanis nincsenek hirdetések. Itt viszont minden adományt be kell adni a rádiónak és magunknak kell ellátni minden mást (zene, közlekedés). Jelenleg is hajszalon függ az egzisztenciánk. A gyűjtésekből a pénzt elteszik, de soha egy elismerő szó vagy köszönet nincsen. Sok elismerést kapok viszont a hallgatóktól. Megéri a küzdelmet, mert különben az a heti 2 óra magyar szó is elhallgatna ebben a bábeli tengerben. De meddig tudjuk folytatni? Csinálom, amíg lehet, a véremlében van – szeretem.”²³
(élőben: <http://www.publicbroadcasting.net/wcpn/ppr.pprmain>)

²⁰ Ziegler Géza közlése

²¹ *Frenld Franciska* közlése (vele budapesti tartózkodása alatt beszéltem)

²² *Frenld Franciska* közlése

²³ *Kapossy Katy* közlése

Cleveland: Talán a legnagyobb amerikai magyar médiabirodalom „központja” a Kossányi család tulajdonában levő **WKTX** (830 kHz) oldies zenét és nemzetiségi műsorokat közvetítő rádió. A nagy médiamogulok tulajdonában (pl. Clear Channel) lévő konkurens rádiókkal azonban nem tud versenybe szállni (share: 0,3%)²⁴. Itt hallható a legtöbb magyar rádióadás Amerikában: a többi „hétvégi” rádióval ellentétben itt naponta hallható magyar szó (17-18h), szombaton 16-18, vasárnap 12.30-15 óra között. A *Kossányi Miklós* és felesége, *Kossányi Mária* által készített műsornak a magyar államférfiak amerikai útjuk során rendszeresen adnak interjút: nemrég Orbán Viktor is ellátogatott ide

Kossányi Miklós 1957-ben érkezett az USA-ba, Clevelandba. 1963-ban kezdett bele a rádiózásba feleségével. Az elmúlt 4 évtized alatt 30 ezer óra magyar műsört készítettek. „Munkatársaink kint élő neves írók, költők, közéleti személyiségek voltak, munkánkról több ezer hangszalag tanúskodik”- mondta²⁵. 1977-ig csak bérelték az adásidőt, ekkor viszont saját lábra álltak: megalapították a Nationality Broadcasting Networköt (NBN), amely 1982-ben - az atlantai központú Turner Broadcasting meghívására - nemzetiségi rádióműsoraival műholdra került, ahol napi 24 órát sugároz 30 nyelven. Az adásokat számos amerikai kábelrendszeren lehet hallani. A soknyelvű műsorfolyamban minden nap 4 óra magyar műsört sugároznak 17–21 óra között. „Így 1982-től mondhatjuk, hogy van magyar nyelvű műholdas rádiózás.”²⁶

Az NBN keretein belül 1979-ben kezdtek televíziózásba: az Amerikai Magyar Televízió a Galaxy 4 műholdon²⁷ és a Scola International Tv²⁸ adásain keresztül már 600 amerikai kábelhálózaton fogható, benne naponta - jórészt Magyarországon forgatott - (előfizetéses) magyar tévéműsorról („Magyarország ma és holnap”).

1985-ben megvásárolták az Ohio és Pennsylvania határánál 1 kW-os középhullámú adóval sugárzó WKTX állomást. „Az állomás hatósugarában az 1990-es népszámlálás adatai szerint ezen a területen 330 ezer magyar élt.” „[Az adás] két perccel 5 óra előtt kezdődik a Rákóczi-indulással, utána pontban 5 órakor élő adásban jelentkezik a Magyar Rádió Szülőföldünk műsora.” A rádióban több más nemzetiségnek is adnak el műsoridőt.

Kossányi azonban nemcsak rádióműsört készít: letelepedése óta az amerikai magyar közösség érdekeiért lobbizik. Amerikai és magyar elnökökkel, miniszterekkel tart fenn jó kapcsolatot. Az Amerikai Magyar Szövetség ügyvezető elnöke.

HOL A John Carroll University egyetemi rádiójában (WUJC 88,7 MHz) hallható a **Bocskai Rádió** adása (vas. 14-17h).

A magyar adás története kissé eltér társaiéétól: az egyetemi rádió műsorkészítői a vasárnapi műsoridőt 1990 körül átadták „az öregeknek”. *Berta Lászlónak* nyomdájára volt, ahol a rádió egyik munkatársa dolgozott, innen jött az ötlete, hogy neki adná a műsoridőt. Berta László pedig elvállalta, hogy a „holt időben” műsört csinál, *Elek Kálmán*nal együtt. Így született az adás, mely előbb Berta László Magyar Rádióprogram néven ment, majd a régebben ott működött Bocskai István Kultúrkörrel Bocskai Rádióra keresztelték. A magyar nyelvű adásnak van a legnagyobb műsorideje a többi nemzetiségi műsorhoz képest: vasárnaponta három óra. Kiből áll a műsor közönsége? - kérdezte őket a Világvevő c. műsor²⁹: „Korunkbeli öreg magyarokból, akik közül nagyon sokan nem is beszélnek angolul, tehát nincs is más lehetőségük arra, hogy hírekhez jussanak az otthonnal, Magyarországgal kapcsolatban. A koruk - mondhatnám: „ötven és a halál között”.”

A műsor a közösségi rádiózás klasszikus szabályai szerint készül: fizetést, juttatást senki sem kap, „tehát teljesen díjtalanul végezzük Elek Kálmán barátommal a munkát, ami egyben szórakozás, kikapcsolódás is a számunkra”. Minden évben egyszer adománygyűjtés folyik a rádióban, hisz a rádió beruházásait csak az adományokból tudja fedezni. „Ilyenkor - büszkék vagyunk rá: mi magyarok most már kilenc év óta mindig a legtöbbet gyűjtjük! Magasan hagyva az olaszokat, a lengyeleket, az örményeket, a litvánokat. És boldogok vagyunk, hogy a sok nemzetiség között egyedül nekünk - a magyaroknak - van háromórás adásidőnk...”

Akron: **WAPS** (91.3 MHz, vas. 8-9h) **Hunyadi Rádió**

A WAPS „The Summit - Quality Rock” hétköznap „rendes” rockzenei rádió, szombaton különféle zenei műfajokat ad (zydeco, jazz, folk), vasárnap pedig az éter a nemzetiségi adásoké („Weekend International Hours”). Az elmaradhatatlan legyel (és cseh) Polka óra, német, indiai, szlovén stb. műsorok mellett szerepel a

²⁴ http://www.fcc.gov/Bureaus/Mass_Media/Notices/2000/fc00427a.xls.

²⁵ Kossányi Miklós: Mikrofonba magyarul – a tengerentúl in: Helyi, közösségi rádiózás és televíziózás. www.htmh.hu/archivum/Media/helyitv.htm

²⁶ Kossányi Miklós: Mikrofonba magyarul – a tengerentúl in: Helyi, közösségi rádiózás és televíziózás. www.htmh.hu/archivum/Media/helyitv.htm

²⁷ GALAXY-4, 23. csatorna; H-P: 16:30-17:00; Szó.: 14:30-15:00; Vas.: 14:30-15:30 (Kaliforniai idő)

²⁸ www.scola.org/schedules

²⁹ Salamon István riportja, 2001. december 1.

magyar adás is (versek, történelmi ismertető, magyar nóta, támogatásra felhívás magyarul és angolul). Ez a többformátumú rádiós recept egyébként másutt is megtalálható, még Ausztráliában is (hétköznapi zenés adás, hétvégén nemzetiségi) A szerkesztők az adásidőt itt is bérlik. („Ha továbbra is hallgatni kívánjuk a magyar műsort, akkor támogassuk adásunkat” - részlet a műsorban elhangzott felhívásból)

KANADA

Alberta állam:

Edmonton: **CKER**³⁰ Multicultural Radio (101,9 MHz)

1987 óta készíti minden vasárnap 12.30-tól műsorát *Bíró Zsigmond* (Sigismund Biro) az albertai magyaroknak, akiknek egy része 1970-80-as években közt érkezett Erdélyből, akárcsak ő maga is: 1979-ben menekültek Romániából, majd Ausztrián és Montreálon keresztül jutottak feleségével, Ágnessel Edmontonba. Itt élénk magyar közösségi életet találtak (Kulturális Társaság, Korvin Történelmi Társaság, Szombati iskola, „Czardas Dancers”) A híreket az internetről és a Szülőföldünkben gyűjti össze. Műsorcserében áll a Szülőföldünkkel és a Kolozsvári Rádióval is. A zenei palettán: mai nóta, operett, popzene, magyar vonatkozású hírek Magyarországról, Romániából, Szlovákiából, a Vajdaságból). Tényleges hallgatói számát 2000 körülre becsüli.

A több, mint 20 nyelven sugárzó CKER rádió középhullámon indult 1980-ban (1480 kHz), majd 1999. augusztusában átköltözött URH-ra. Műholdon (ANIK-E1) és több kanadai kábelhálózaton is hallható.

<http://24.70.68.185/>

Ontario állam:

Toronto: **CIAO** Multicultural Radio (530 kHz szo 17-18 (FMR), vas 15-16 (VR))

A CIAO rádióban két magyar szerkesztőség készít adásokat.

A **Vasárnapi Rádió** és Torontói Magyar Televízió nevű szerkesztőség műsora vasárnap 15-16 óra között hallható. Az adásidő bérletét a főszerkesztő, *Kosaras Vilmos* hallgatói támogatásokból próbálja fedezni (felhívása honlapján: „Támogassa műsorainkat! Küldjön el heti 1 dollárt azaz évi 52 dollárt, a rádió és a TV javára. A TV műsorunkban évi 1000 dolláros adomány mellett feltüntetjük sponzoraink nevét!” (www.hunmedia.com/radio/)

A **Torontói Független Magyar Rádió** főszerkesztője Bede Fazekas Zsolt.³¹

„Fejünkbe vettünk valamit; a nyelvünk és a kultúránk ápolását, és ezt nyomjuk most már évek óta. Persze nem bálokon, húsleves és nótaszó mellett, hanem valami értelmes, hasznos dologba ágyazva. Azt szeretném, ha olyan szolgáltatást tudnánk adni, ami vetekszik a hazaiakkal. Tölem csodálkozva kérdezték pár éve, Budapesten, hogy "az emigrációban nem csak nótás rádiót lehet üzemeltetni?". Égés! A mi koncepciónkkal pont az ellenkezőjét szeretnénk bizonyítani.”³²

Miért „független”? Bede Fazekas Zsolt 1996 óta készített magyar műsorokat a vasárnap reggeli adás számára. „Ezt egy helyi alapítvány tartotta fenn. Az alapítvány vezetői elég gyakran beleszóltak, hogy mi mehet le az adásban, és bizonyos dolgokról nem volt szabad beszélni. Ekkor megváltam a rádiótól és létrehoztuk az új magyar rádiót, melyben azt, hogy mi megy le az adásban, egyedül mi, a rádió szerkesztői fogjuk eldönteni. - nyilatkozta Bede Fazekas Zsolt a DX című adásnak.”³³

„Az adás kb. 200 km-es körben fogható; az Ontario-tavon keresztül az USA-ba is eljut, így New York államban is vannak hallgatóink.” „Az üzemeltetés költségeit részben hirdetésekkel - tehát a helyi magyar vállalkozók, üzletemberek támogatásával - fedezzük. Zenés üzenetekért is kapunk pénzt. A költségek másik felét a hallgatók adományai fedezi. A heti 1 órás adás 500 dollárba kerül, azaz évente több, mint 20 ezer dollárba. Fizetést nem kapunk. Az 500 dollár csak a műsoridő bérletét fedezi.”

A végig élőben szóló műsorban telefonos játék is van, ami igazán ritkaság, de a hallgatók amúgy is telefonálhatnak. A 2002. március 15-i műsorban a műsorvezető és a betelefonáló hallgató is meghatózott: a nemzeti ünnepnek sokkal erősebb jelentése van távol a hazától.

A zenei kínálat minden adásban más és más tematika szerinti: népzene, 50-es évek, és mai kortárs magyar zenéket is hallani. „Egy előírás szerint óránként legalább egy kanadai dalt kell játszani. Mi csak magyar zenéket játszunk. Az előírásnak úgy felelünk meg, hogy néha egy kanadai magyar zenésztől is lejátszunk egy számot.” „Az embereket érdekli, hogy mi[lyen új zenék] jelennek meg Magyarországon. Havonta 4-500 ember jön-megy Magyarországra/ról repülővel, és nekik fontos, hogy mi történik a magyar zenében.”

³⁰ <http://www.cker.ca/ethnic/hungarian/hungarian.htm>

³¹ Munkatársai: Papp Hortenzia, Simándi Ágnes, Szabó Kata, Ránki Júlia (magyarországi tudósító), Illyés Albert (műszaki mt), Fülöp Péter (zenei mt.)

³² Bede Fazekas Zsolt közlése

³³ DX magazin, Apsitos István riportja. (2002)

„Az emigrációban az öregek közül sokan hazaköltöznek, a fiatalokat, a szép számmal érkező az „új kanadásokat” nem igazán hozza lázba, hogy itt működik egy magyar rádióadás, ami a miénk. Az elmúlt 1-2 évben volt néhány szomorú találkozásun, amikor az újonnan érkezettek eldobták a szórólapunkat, mondván, hogy az interneten ma már mindent megtalálnak, szólnak a magyarországi rádiók, és ami információra szükségük van, azt ott megtalálják. Én 15 éve vagyok itt, de számomra mindig fontos volt az, hogy valamit az emigráción belül mi is tudjunk produkálni, ami rólunk és hozzánk szól. Teljesen más egy olyan programot hallgatni, amit mi állítottunk elő.”

(a korábbi műsorok archívuma: www.magyarradio.ca).

AUSZTRÁLIA

SBS (Special Broadcasting Service)

Az ausztrál állami közszolgálati rádió külön országos hálózatot (SBS) tart fenn a belföldre szóló nemzetiségi műsoroknak. Az ausztrál állam jelszava a multikulturalitás. Itt - a bennszülött aboroginokat kivéve - mindenki bevándorló. Az SBS 68 különböző nyelven sugároz műsorokat. A magyar adás 1975-ben jelentkezett először. A melbourne-i stúdiót kezdetben Csiky Mária és férje, Deseo Walter, valamint Péntes János vezették, majd 1983 óta Ámon Antal. A sydney-i szerkesztőséget korábban Ipper Péter vezette, tőle Kis Kata vette át a stafétát.

Az adott nyelvű műsorok heti száma attól függ, hogy az országban hány, ilyen anyanyelvű lakos él³⁴. A 90-es években három 45 perces magyar műsor volt, mára az adásidő 4x1 órára bővült³⁵. A magyar adásnak Sydneyben (NSW) és Melbourne-ben (VIC) van helyi stúdiója. A magyar program szerepel az országos hálózatban (NRN: szombat 12, hétfő 14h). Ezt 4 középhullámú adón (Sydney: 1107 (régi 2EA rádió), Melbourne: 1224 (volt 3EA), Newcastle: 1413, Wollongong: 1485 kHz) és 10 URH adón, a szövetségi államok és területek fővárosaiban lehet hallani. A sydney-i középhullámú adón (SAM) a fentiekén túl még egy helyi magyar adás hallható (kedd 14h), a melbourne-i középhullámú adón (MAM) pedig ezen kívül még egy péntek esti adás (22h), melynek keretében kéthetente jelentkezik a „Puszi Rádió”³⁶ negyedórás ifjúsági program, melyben fiatalok kötetlenül beszélgetnek a mikrofon előtt egy-egy témáról. Az adás neve az ausztrál környezetben magyaros „puszizkodós” köszönésre utal, ám angolul (tudatosan vagy véletlenül) összecsend a Pussy³⁷ szóval, ami miatt több idősebb hallgató megrovóan telefonált a műsorba („de: telefonált, tehát a műsor felkeltette figyelmét...”) A Puszi Rádió egészen egyedi jelenség a diaszpóra rádiói között: nem a kivándorlásokor „befagyott” kultúrát közvetíti, hanem igyekszik a mai magyar fiatalok kultúrájába bevonni a helybélieket.

A Puszi Rádió 1999-es megalapításánál az akkor már több mint 10 éve ott dolgozó és számos egyéb ifjúsági rendezvény létrehozásában is aktív Szigeti Éva bábáskodott³⁸. Az állami rádió feladatának tekintette, hogy a fiatalokhoz is szóljon, a nemzetiségi adásaiban is. Ezt használta ki Szigeti Éva, aki az általa más rendezvényekről (ismerkedési estek, ünnepélyek, népdalkórus) ismert, aktív magyarok közül hívta meg az adásba a fiatalokat.

„Mi idősebbek nosztalgizálunk, és rőzszzinben próbáljuk megfesteni ifjúságunkat” - mondja Szigeti Éva az ausztrál kultúráis életről - „A fiataloknak azonban arra van szüksége, hogy bekapcsolódjanak a magyar szellemi vérkeringésbe. Ezt viszont csak itthon tudják megtenni. Ezért fontos, hogy időnként hazajöjjenek, még hozzá céllal: tanulni. A Puszi Rádiós csapat tagjai is időnként hazajöjnek, majd viszik magukkal az itteni élményeiket. Fontos, hogy az ott születetteket és az újonnan - a magyarságon belül bárhol - érkezetteket összehozzuk. A fiataloknak élő élmény kell, de nem a szülők által kihozott Németh Marika vagy Kalmár Magda, hanem az ő korosztályuk kultúrájából. De hát a többi nemzetiség is másod- és harmadosztályú kultúrát művel... A Puszi Rádióba egyszer kivitték a McHawer és Teknő együttest is, de a vajtobb fülűeknek feltűnt, hogy ez is csak olyan, mint a Csárdáskirálynő... A műsorban a cél, hogy a fiatalok jó hangulatban arról beszéljenek, ami őket érdekli. Adott esetben akár a szüleik dolgaikról, pl. hogy hogy lehet a kb. 1200 aktív melbourne-i magyarnak 44 szervezete. Vagy arról, hogy jó-e a különállás vagy a beolvadás.

Az SBS ifjúsági műsorai esetén féltő volt, hogy az SBS végső célja a fiatalok adásba csábításával az, hogy a nemzetiségi műsorok egy idő után angolul folyjanak. Ez, látva a statisztikákat, érthető: az asszimiláció miatt pár éven belül valóban nem marad, aki magyarul értene. Legyen akkor angolul az adás - de annak már mi értelme? Az SBS-nél számos nemzetiség szembesült ezzel, és végül épp emiatt kezdett bele a fiatalok mozgósításába, és a nemzeti identitástudat erősítésébe”-mondja Szigeti Éva.

Az SBS „fő”, középosztálynak szóló adásában a hírösszefoglaló után (ausztrál, külpolitikai, magyarországi hírek), telefonszolgálatok, egyházi hírek, a helyi magyarok rendezvényeire felhívások, irodalmi, zenés betétek következnek. Felhasználják a Hazai Tükör³⁹ anyagait is. A hírek összeállításában kezdetben a nemzetiségi

³⁴ Ipper Péter közlése

³⁵ http://www.sbs.com.au/radio_new/schedule.html

³⁶ <http://pusziradio.ozhun.net>

³⁷ „Cicamaca” a szótár szerint

³⁸ Azóta hazatelepült, így vele Budapesten beszélhettem

³⁹ A Magyar Rádió által kazettán kiküldött, a magyarság eredményeiről (kultúra, sport stb), nemzeti ünnepeinkről szóló havi 1 órás anyag.

adások szerkesztői a maguk urai voltak, azaz beállítottságuknak megfelelően válogatták a híreket. 1988 körül az SBS vezetősége „a hallgatóság érzékenységére tekintettel” az etnikai adások szerkesztőit is arra kényszerítette, hogy híradásaik megfeleljenek a kiegyensúlyozott tájékoztatás alapkövetelményeinek⁴⁰. Ez nem mindenkinek tetszett, különösen nem a „dicső magyar múltban” élő idősebbeknek. Vannak, akik szerint a mérleg nyelve a másik felére billent. Egy helyi rádiós szerint „[az SBS magyar adása] bár magyarul tájékoztat, de nem magyar szellemben.”⁴¹ Mindez rámutat arra, hogy a műsorok megítélésében az emigráció körében egyetértés.

Canberra fővárosi terület

2XX (98.3 MHz)

A canberrai 2XX közösségi rádió magyar adását ma Papp Éva vezeti⁴²: „[A műsorkészítést] 2001 márciusában bízta rám egy 70 éves néni, aki előtte 7 évig csinálta. (Akkor meg azt hittem, hogy fizetést is fogok kapni a munkáért!! :-). A heti fél órás műsorban 40 mp hirdetés van engedélyezve, de még soha nem használtam. Engem senki nem fizet, az adás fél óránként 11 ausztrál dollárba kerül. Ezt adakozásból gyűjtöm össze. Néhány dollár marad a költségekre is, a többit saját zsebből fedezem. Saját pénzből vettem a számítógépet, amin digitálisan készítem a műsort, a LP lejátszót [lemezjátszót] és az ócska kis szalagos magnót örököltem, egy 8 csatornás keverőt tavaly vettem egy éppen feloszlott magyar egyesület utolsó megmaradt pénzét kaptam meg rá, egy digitális kis MD lejátszó-felvevőt pedig a Magyar Nagykövetségtől kapott adományból vettem. Minden mászt egy ausztrál elektromérnök barátom készített ingyen, az összes kábelezést, telefon-interjúzásra alkalmas kapcsolatot, mindent.”

Hogy juthat frekvenciához a magyar adás? „Canberrában, pontosabban az ACT-ben [Australian Capital Territory] van egy teljesen külön, a nemzetiségek számára létrehozott rádióadó, a CMS (Canberra Multicultural Service), ahol akár heti két óra adásidőt is kaphatnánk ingyen. Akkor miért a 2XX-nel vagyunk? Mert ezt örököltem. Amikor lejár a befizetett egy éves adásidő, jövő év [2003] februárjában, akkor át fogom vinni a műsort a CMS-re. Mindkét adó csak kis hatókörben sugároz, Canberra és közvetlen környékén.

Éppen megkaptam a tavalyi népszámlálás eredményét, Canberrában összesen kb. 450 ember vallotta magát magyarnak. Ebből én talán úgy 100-zal találkoztam eddig. A legtöbben öregek, csak a nagyon hagyományos programokat szeretik. A fiatalokat (összesen kb 60 van 0-25 éves korig, ebből én talán 20-at ismerek. Én vezetem a helyi magyar hétvégi iskolát is, oda kb 5-6 gyerek jár) megpróbálom bevonni a rádiózásba (is), éppen most készül egy riport, amit az új kismagnóval csinál egy 14 éves lány, más gyerekek néha mesét olvasnak be (ami az öregeknek nem tetszik). Néha felveszem a nemzeti megemlékezések műsorát és azt adom le, néha felhívok embereket és azt adom adásba. Visszajelzést személyesen kapok néha, de nem eleget, mert az öregek nem mernek felhívni, hogy csak a magyar nóta érdekli őket, de másodkézből mégis tudom.

Helyi magyar együttes nincsen, ha lenne, akkor sem érdekelné a helyieket, de azért váltogatom [a különböző műfajokat]: hallhatók mai magyar népzenei együttesek (Muzsikás-féle), magyar nóta (régí és új felvételek), klasszikus magyar zene (ritkán), modern magyar jazz (ritkán), néha rock-operákból részletek. A zenét saját CD-gyűjteményemből és másoktól kapott CD-kről szolgáltatom, meg a kb. 300 darabos örökölt LP gyűjteményből, ami szinte mind magyar nóta.

Naponta kapom a Magyar Követségről az MTI hírösszefoglalóját, és van egy önkéntes "hírszerkesztő-hírolvasóm", ő is kapja, válogatja és magnóra mondja. Nem igazán érdekli az idősebbeket a sok napi pártpolitika, inkább kulturális és zenei, „örökértékű” műsorokat szeretnek. A legtöbb fiatalnak van internetes összeköttetése, ha érdekli, meg tudja nézni-hallgatni a napi híreket, az öregeknek meg nincs és nem is lesz, és nem is érdekli őket. Azért a 30 perc adásidőből 5-10 perc rámeleg hírekre és közleményekre.

Rendszeresen kapom a Magyar Rádiótól a „Hazai Tükör” magnószalagját. Gyakran felhasznalom, jónak találok, megfelel az itteni igényeknek. Sajnos magnón jön, sokkal egyszerűbb lenne CD-n vagy az interneten keresztül, de hát voltam tavaly [2001] otthon és meglátogattam a Rádióó, elképedtem a technikai színvonalon (illetve annak hiányán). Más műsorokból vehetnék át, de nem veszek, így is alig férünk bele a fél órába.

Egy tipikus adás a következőképp épül fel: 1 perc szignál, 1-2 perc bekonferálás, 6 perc hírek, 3 perc helyi közlemények (misék, halálesetek, programok hirdetése), 15 perc főműsor (Hazai Tükörből vagy saját készítésű), 5 perc zene. Tudom, hogy ez több mint 30, de hát ez már így van. Aztan össze kell nyomni 30-ra.”

Mennyire „élő” a magyar kozosseg"? „Az idősek csakis a nosztalgia jegyében élnek. Fiatalok (kevesen vannak, talán 20 család), igyekezzenek lépést tartani a mai otthoni helyzettel, de a megélhetés szinte minden idejüket elveszi: „itt sincs kolbászból a kerítés”, mint tudjuk, így nem nagyon marad idejük kultúrára.”

Canberra Multicultural Station (91.1 MHz)

⁴⁰ Szigeti Éva közlése

⁴¹ Menyhárt Jenő: Halló, itt Sydney in: Helyi, közösségi rádiózás és televíziózás. www.htmh.hu/archivum/Media/helyityv.htm

⁴² Papp Éva közlése. Szívesen vár az adás történetének felkutatására PhD-s, végzős diákokat.

A magyar adást Steve Doszpot, Jacques Petit és Ferenc Mathe készíti, félig magyar, félig (tört) angol nyelven, ami egyedülálló jelenség, hisz a többséghez is próbál szólni. A zenék természetesen csak magyarok. Az adások tematikája és stílusa sem a megszokott, hiszen a stúdióbeszélgetések során olyan mindennapos témák is szóba kerülnek, mint pl. a foci VB. (archívum: <http://canradio.can.net.au>)

Új-Dél-Wales

Sydney, Gladesville: **2RRR** - Ryde Regional Radio (88.5 MHz)

Ebben a közösségi rádióban hétköznap zene és prózai műsorok szólnak (ponttól a 30-as évek zenéin át sci-fi műsorokig), a hétvége viszont a nemzetiségeké: szerb, indiai, örmény, kelet-timori, macedón, spanyol stb. adások egymás után A magyar műsor vasárnap délben hagzik el. Ezt Ilosvay Gusztáv és felesége, Kati készítik. Szívesen ápolnának kapcsolatokat más magyar nyelven adó rádiókkal, de egyelőre nincsenek rajta a Neten.

Sydney, Leichardt **2000 FM** (98,5 MHz)

A magyar adást Balázs Illés vezette: szerdánként délelőtt 10-től az adásokat a sydney-i magyar egyesületek állították össze: minden adást más (Magyar Nők Szövetsége, Magyar Királyi Csendőrök Bajtársi Közössége). Az önkéntes amatőrök által készített műsoron: hírek, interjúk, irodalmi műsorok, zene, a Jugoszláv Magyar Szövetség hírei, egyházi hírek. „Magyar egyesületek szórakoztató műsora szerdán de. 10 és 11 óra között. - Magyar Rádió, Sydney (1996)”⁴³ Azóta új szerkesztőség készíti az adást (Rozgonyi Magdi, Hódi Margit).

Victoria

Melbourne: **3ZZZ** Melbourne Ethnic Community Radio (92,3 MHz)

(<http://www.3zzz.com.au/proguide.html>)

Magyar adás hétfőn reggel 6-8, csütörtökön 16-17 között. Vezeti: Orosz Marika, szerk: Orosz Tibor. Az adást (hírek, közélet, zenei kívánságok, történelmi műsorok) öt magyar önkéntes készíti, célközönségük - a honlapjuk információi szerint - „elderly workers” [idősebb dolgozók], illetve „Where ever Hungarians live and people enjoying Hungarian Music”.⁴⁴

„Kérjük támogassák a rádió célkitűzéseit. Mi minden erőnkkel azon vagyunk, hogy a műsor színvonalát emeljük, mind tartalmilag, mind technikailag. Ennek eléréséhez az Önök segítségét kérjük. Szükségünk van anyagra, amit a rádióadáshoz felhasználhatunk, műsoros kazettákra, lemezekre (slágerek, operettek, operák, stb.), valamint irodalmi anyagra (versek, prózák, rádiójelenetek, stb.) és kérünk olyan személyeket, akik a rádióadásban részt szeretnének venni. Szeretettel várjuk őket sorainkban. Szeretnénk a magyar rádió tagságát 200 fő fölé emelni, ez igen megerősítené a rádió központi vezetőségével szemben a helyzetünket.

Évi tagsági díj: \$15, nyugdíjasoknak: \$10 (...) Kérjük, hogy minden rádióadás után hívjanak vissza bennünket. Egy hívást 200 hallgató számával egyenértékűnek értekel a rádió vezetősége.”⁴⁵

Queensland

Brisbane: **4EB** (1053 kHz) **Déli Magyar Rádió**

<http://www.4eb.org.au>. Az adás szerkesztője, az 1957-ben kivándorolt Szalisznyóné Gárdonyi Lili mutatja be levelében a rádiót: „Huszonkét éve van ez az ethnisk rádió, ahol 5 nemzet kezdte 15 perces adásait, mely ma már 50-re emelkedett, 7/24. Mindenki jószántából, vagyis társadalmi munkában végzi. Borlai Tibor, jelenlegi tiszteletbeli konzulunk kezdte az első adásokat és több mint 12 évig otthon gyártotta, a saját pénzen vett magnón ill. keverőn a szerda esti és csütörtök reggeli műsorokat. A stúdióban Vecsey Dalos Ernő bácsink segített be, aki már 88 éves. Én 12 éve vagyok nyugdíjas, 10 éve kerültem rádiós kapcsolatba.

Sydney, Melbourne sokkal több magyarsággal rendelkezik, mint Brisbane, ahol kb. 6.000 magyar lakos él. Van egy magyar klub, ahol 2 hetenként van piknik, a szokásos nagyobb ünnepekről is megemlékeznek és mostanában elég sűrűn, magyarországi énekesek is ellátogatnak. A klubnak 150, a rádióknak 86 tagja van.

Műsoridőt minden csoport tagságlétszám után kap. 26 személy kell félórás műsorhoz. Küszködünk, mert kiüregedtünk. A hallgatóság 95%-ban 60-90 év közötti, így nem érdekli őket más, mint a „régit”, legyen az bármi. A fiatalok dolgoznak, nem beszélnek a nyelvet és pénz nélkül nem csinálnak semmit.

A műsor tartalma: helyi közlemények, névnapok, jeles napok OTTHON, tradíciók, László atya pár perces műsora. Dévai Nagy Kálmán lemeze is nagy segítség. A bp-i Magyar Rádió Hazai Tükör műsorvezetője küldte havonta a 90 perces kazettáit, melyeket beosztva szépen fél tudtam használni. A kormányválasztással ez is

⁴³ Hirdetésük szövege az ausztrál Magyar Élet c. lapból

⁴⁴ Ahol csak magyarok élnek, és akik a magyar zenét szeretik

⁴⁵ <http://www.3zzz.com.au/broadgrp.html>

megszűnt. Elváltak az Óhazától, még ezt a keveset is elveszítettük. Anyagot drága barátoktól kérek és kapok, melyekért saját zsebemből fizetek. Zene: magyar nóták, 60-as évek, előző/későbbi táncdalok, kevés opera, klasszikus zene. 22 éve van „szívküldi” melynek ára \$5. A felszerelésünk javítására sem elég, 15 éve nem tudunk venni egy kazettát... Reklámozni nincs mit. Nincs étterem, se hentes, ahonnan pénzt kaphatnánk. Papunk nincs. Egy erdélyi falucskából jött 75 éves tanítónk van, aki mint misszionárius tart egy hónapban egyszer istentiszteletet. Sajnos nincs komputérem, így posta vagy fax lehetőség marad számomra a kapcsolatok fenntartására.

A szerkesztőség vezetősége 5 tagból áll, a rádió törvényei szerint: csoportvezető, titkár, pénztáros és két póttag. A stúdió kezeléséhez jogosítvány kell, és sajnos csak nekem van, így ha bármi történne velem, nincs tovább magyar műsor. Hogy hogyan tovább? Kb. 1500 hallgatónk van, ebből 30 személy, aki visszajelez, a többi hallgat. Szeretem a hazámat, népemet, nyelvünket. Nem adom fel, mert engem biztos, hogy a jó Isten állított erre a posztra és majd ha Ő elszólít innen, akkor megyek, addig meg állom a sarat, a harcot, mert idekint minden sokkalta nehezebb. Tele vagyok hittel és reménnyel, mert ha nem lenne, már itt sem lennék. Nagyon nagy a nemtörődömség és az érdektelenség. A harcokban igen egyedül vagyok és nem látok kiutat.”

ÚJ-ZÉLAND

Auckland

Pap Szilárd és Pap Aranka 1957-ben érkeztek Új-Zéland akkor még egykultúrás társadalmába. A következő évtizedekben a maori népcsoport (állami költségen) saját rádiót alapított. Ezt követően került forgalomba a „többkultúrás” társadalom fogalma. Kb. 20 éve indult az első kísérleti magyar adás. A rendszeres adások a 45 nyelven sugárzó közösségi **Auckland Access Community Radio** (előbb 810 kHz, ma: **Planet FM** néven, 104,6 MHz) műsorán 1988-ban kezdődtek. Azóta is minden hónap első péntekén 21.15-kor jelentkeznek 45 perces adással, melyből 3 perc angol nyelvű. „A magyar adás anyagi alapja a szerkesztők zsebe, megvesszük a rádióidőt saját költségen és legjobb tudásunk szerint állítjuk össze a műsort, amelynek anyagát saját könyvtárunkból, előfizetett sajtótermékeinkből, hanglemez-, hangszalag- és CD-gyűjteményünkől szedjük össze. Forrásainkat átlag kétévenkénti magyarországi látogatásaink folyamán tett beszerzésekkel bővítjük. Hallgatóságunk a mintegy 600 fős magyar kolónia tagjaiból és azok leszármazottaiból, valamint a nem magyar zenekedvelőkből tevődik össze. Mivel itt magyar sajtótermék nincsen, a hírverésről is saját magunknak kell gondoskodnunk. Hívójelünk 17 másodperc a Rákoczi induló bekezdéséből. Anyagi támogatást nem kérünk, nem kapunk és nem is fogadnánk el. Így műsorunk összeállításában teljes függetlenségünk van⁴⁶. Műsorpolitikánkat a saját magyar lelkiismeretünk diktálja, persze figyelemmel hallgatóságunk igényeire⁴⁷.”

<http://www.104.6planetfm.org.nz/> LIVE: <http://homepages.paradise.net.nz/georgeba/broadcast.html>

DÉL-AMERIKA

Argentína

Hosszú évtizedek óta van a Buenos Aires-i magyar közösségnek iskolája (Szent László Iskola), hetente több klubtalálkozója, és - rádióműsora. Majd 30 éven keresztül Száraz István vezette az adás, mely anyagiak miatt megszakításokkal működött. Száraz István halála után Szentpétery Judith, Dombay Jenci szavalóművész és énekes, valamint Süllős Lenke, aki Argentína-szerte ismert „tévészár- asztrológus” próbálta fenntartani az adást. 1997. szeptember 5-én kezdték, de 10 hónap után nem tudták tovább finanszírozni a műsort. A „**Magyar Rádióóra**” c. program péntekenként 19 órakor volt hallható a Buenos Aires-i Radio Presenciában (99.3 MHz)⁴⁸. „[Az adás] elsősorban az argentin publikum számára szól” - nyilatkozta Szentpétery Judith. „Hogy ismerjenek meg minket - mint nemzetet -, kulturális kezdeményezőket. És öröm volt, hogy a gyógyörű magyar múltunkról be tudtunk számolni spanyol (castellano) nyelven. 80-90%-ban ugyanis spanyolul folyt az egész. Minden zene és ének magyar volt, amit én mindig lefordítottam. Spanyolul beszéltünk, hisz nyolc milliónyian vannak itt körülöttünk. Mi, magyarok csak porszemek vagyunk.” „A gyermekeink is a spanyolt szívják be és azt, hogy magyarul is tudnak, azt leginkább a nagypapáknak és a nagymamáknak köszönhetik. Mind beszélnek magyarul”. „Bár hoztunk egy pár hirdetőt, a költségek később jóval meghaladták a bevételt. Megpróbáltuk életben tartani a saját pénzünkön, saját kedvünkön és nagy hazaszeretünkön. Amint említettem: majd' egy évig sikerült is. A történetek ellenére azt hiszem, megint meg fogunk próbálkozni egy „hősies újrakezdéssel”⁴⁹.”

⁴⁶ Pap Szilárd és Pap Aranka közlése, 1996

⁴⁷ Pap Szilárd (hírszerkesztő) és Pap Aranka (zenei szerkesztő) közlése, 2002

⁴⁸ Major László közlése

⁴⁹ Kulcsár István: Hallo, itt a Buenos Aires-i magyarok! in: Világvevő - 2001. december 1. Interjú Szentpétery Judithtal.

További magyarul is sugárzó rádiók és szerkesztőségek főbb adatai (valószínűleg elavult adatokat és hiányokat is tartalmaz):

USA

Ohio állam:

Dayton: Southwestern Ohio Public Radio **WQRP** (89,5 MHz) A rádió formátuma keresztény popzenei, vasárnap 9-12-ig „Music of Hungary”, Kertész Annie és Dobó András vezette műsor jelentkezik.

Struthers: **WKTL** (90,7 MHz, szo. 12-13.30) Andy Check műsora

Toledo: **American-Hungarian Radio News**. 1952-ben indult, többször frekvenciát váltott, sorsa ismeretlen.

Connecticut állam

Bridgeport: **Pál László Magyar Rádióprogram**

Fairfield: **WVOF** Fairfield University Radio hétfőnként (1996)

New Jersey állam

New Brunswick Rutgers Egyetem, **WRSU** (vas 19-20h)

Paramus, ? (Szabó István műsora)

East Brunswick: **WCTC**: ?

Michigan állam

Detroit: A **WNZK** (680/690) állomáson korábban volt magyar adás (péntek 21-22h), ma már nincs: a szerb és lengyel adások foglalják el a napi adásidő nagy részét.

Ann Arbor: **WAAM**

Indiana állam

South Bend: **WNDU** (középhullám, vasánapp), **WSBT** (középhullám, vasánapp)⁵⁰

Kalifornia állam

Los Angeles: Két rádióról tudni Los Angelesben. Az egyiket Fényes Mária készíti, a másik (**Los Angeles-i Magyar Szívárvány Rádió**) 1962 óta szól. (vezeti: Molnár Béla). Újabb adatok róluk nem ismertek.

Inglewood: **KTYM** (középhullám). Magyar adás vasárnap (volt 1996-ban)

? Caldwell Place: **WJDM?**

Kanada

Manitoba állam

Winnipeg: **CKJS** (810 kHz, szo. 9.30-10). Borbély Olga műsora (http://www.ckjs.com/hungarian_pgm.htm)

Alberta állam

Edmonton: **Zrínyi Rádió** Kéthetente egy óra adás. Más adat róla nem ismert.

Québec állam

Montreal: szombatoként 30 perc magyar zene, magyar téma, de angol nyelven. A Kanadai Magyarországon féloldalas cikk jelent meg június 22-én a montreali rádió születésnapján. A Magyar Élet rendszeresen hirdette a montreali adást

Ausztrália

ArtSound Canberra (FM 92.7 MHz)

Új-Dél-Wales

Sydney, Waterloo: **2RSR** (88.9 MHz) Szerk.:

Krakowsky Tibor

Wollongong: **2VOX (106.9 MHz)** Wollongong

Hungarian Voice Szerk.: Antal Éva

Newcastle: Newcastle **Hungarian Radio** (1584 kHz)

Queensland

Burleigh Heads: **4CRB** Community Radio Broadcasting Gold Coast Papp Károly és Oláh Erzsébet műsora csüt. 21.30-22.30.

Dél-Ausztrália

Adelaide: **5EBI** (103.1 MHz, azelőtt 92,9 MHz) **Dél-Ausztráliai Magyar Közösségi Rádió** Magyar adás vas. 13-14 és sze. 21.30-22.30. Vez: Szalai Tibor L.

A Dél-ausztráliai Magyar Egyesületek Szövetsége tagja (Hungarian Community Club, Norwood)

Nyugat-Ausztrália

Perth: **6EBA** (93.5 MHz) **Perth Hungarian Radio** 1985 óta. Vez.: Szabó Irén

Északi terület(?)

7THE Community Radio (**92,1 MHz**) Magyarul: 19h *Tasmánia*

Hobart: **92 FM HOBART** (92,1 MHz) Vez.: Deák László

Új-Zéland

Wellington: **Wellington Access Radio** Az Apáthy Anikó és Sonja által készített műsor nagykövetség által fenntartott honlapján jelenleg ez olvasható: „*A wellingtoni magyar rádió program sugárzása átmenetileg szünetel*”.

Dél-Amerika

1975 és 78 között a vallásos **Trans World Radio Bonaire** szigetéről (Holland Antillák) sugárzott rövidhullámon missziós adást, kifejezetten a dél-amerikában élő magyaroknak (az adást néhány rádiamatőr Magyarországon is fogta).

⁵⁰ Peter Soltesz gyűjtése nyomán (1996)

**

HARGITAI HENRIK 1973-ban született Budapesten. 2000-ben végzett az ELTE földrajz és kommunikáció (médiá) szakain.

Magyarok az USA-ban⁵¹

Állam / Város	Otthon magyarul beszél ⁵² 1990 (ezer)	Magyar származású ⁵³ 1990 (ezer)	Magyar származású ⁵⁴ 2000, 10 éves változás, ezer fő	Az USA-beli összes magyarok %-a ⁵⁵ 1990	Heti rádió adásidő (összesen, 2002, helyi adások.)
USA	148⁵⁶	1 579 (0,64%)	1 398 (-181)	100%	
<i>Kalifornia</i>	21 (0,08%)	159 (0,5)	133 (-25)	10%	?
Los Angeles county		54 (0,62)			
<i>Florida</i>	12 (0,1)	99 (0,7%)	96 (-2)	6%	
<i>Illinois</i>		68	55 (-12)		
<i>Michigan</i>	8 (0,09%)	109 (1,2%)	98 (-11)	7%	?
<i>New Jersey</i>	17 (0,23%)	141 (1,8%)	115 (-26)	9%	1+?
<i>New York</i>	23 (0,14%)	186 (1%)	137 (-49)	12%	2
New York City		75 (1,59%)			2
<i>Ohio</i>	18 (0,18)	218 (2%)	193 (-24)	14%	21
Cleveland City		12 (2,4%)			12,5
Akron City		5 (2,4%)			1
<i>Pennsylvania</i>	10 (0,09%)	152 (1,3%)	132 (-20)	10%	
<i>Connecticut</i>	6 (0,2)	50 (1,5%)	40 (-8)	3%	?

Magyarok a nagyvilágban (a cikkben tárgyalt térségekben)

Ország / tartomány / város	Magyarok száma (ezer)	Heti rádió adásidő	Ország / város	Magyarok száma (ezer)	Heti rádió adásidő
Kanada	260⁵⁷		Brazília	100⁵⁸ (70?)	
<i>Ontario</i>	80 ⁵⁹	2,5	Sao Paulo, SP	40 ⁶⁰	
<i>Brit Columbia</i>	40 ⁶¹		Venezuela	4-5⁶²	
<i>Alberta</i>	23 ⁶³		Ausztrália	50⁶⁴ (12 aktív⁶⁵)	4

⁵¹ % adatok: Az Amerikai Népszámlálási Hivatal 1990-es adatai alapján, de az egész népességre kivetítve. in: Molnár István: Magyarok az Egyesült Államokban (internet). (Csak jelentősebb magyar népességű államok). Abszolút adatok: az 5 évesnél idősebbek (www.hhrf.org) Jelek: ? : az adás ismert, de az adásidő nem. – Épp szünetelő adás. (): Szünetelő adás, előző adásidő.

⁵² "Does this person speak a language other than English at home? What is this language?" Zárójelben: a helyi népesség százalékában. Languages Spoken at Home by Persons 5 Years and Over, by State. U.S. Bureau of the Census, 1990 Census of Population, CPHL-96

⁵³ "What is this person's ancestry or ethnic origin?" Zárójelben: a helyi népesség százalékában.

⁵⁴ Hungarians in the United States 1990 vs. 2000 Census Data www.hhrf.org/natoexpansion/hungariansintheus.htm

⁵⁵ A „magyar származásúakra”

⁵⁶ Ebből kb. 1100 fő egyáltalán nem beszél angolul (990 Census of Population, CPHL-133)

⁵⁷ A Magyarok Világszövetsége 1997-es becslései alapján. (internet: Figures and Data on Hungarians Worldwide)

⁵⁸ A Magyarok Világszövetsége 1997-es becslései alapján. (internet: Figures and Data on Hungarians Worldwide)

⁵⁹ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június internet

⁶⁰ Zika Klára: Magyar Élet Dél-Amerikában. internet. Főleg Bácskából és Erdélyből.

⁶¹ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június internet

⁶² Zika Klára: Magyar Élet Dél-Amerikában. internet. Főleg Bácskából és Erdélyből.

Edmonton, AL	9 ⁶⁶	0,5	Sydney, NSW	9,6 (1996) 11 (1991) ⁶⁷	2+?
Winnipeg, MA	3,66 ⁶⁸	0,5	Canberra, ACT	0,45 ⁶⁹	1,5+?
Izrael	100 ⁷⁰	1/4 h	Adelaide, SA	4 ⁷¹	
Argentína	20 ⁷²	(1)	Új-Zéland	5 ⁷³	
			Auckland, Új-Zéland	1 ⁷⁴	3/4 h + –

Kisebbségek Magyarországon
+ HETI RÁDIÓ ADÁSIDÓ

Nemzetiség	Létszám (fő, kisebbs. közl ⁷⁵)	Létszám (% , népszáml.)	Heti adásidő (MR) (óra) (országos+körzeti)
Cigány (roma)	400-600 000		3,5 (+Rádió C)
Német	200-220 000	1,6%	11 (orsz+Pécs)
Szlovák	100-110 000	1,1%	14 (orsz+Szeged)
Horvát	80-90 000		13 (orsz+Pécs)
Román	25 000	0,2%	14 (orsz+Szeged)
Lengyel	10 000		0,5 ?
Szerb	5 000		9,5 (orsz+Pécs)
Szlovén	5 000		0,5 ? (Győr)
Bolgár	3 000-3 500		0,5 ?
Görög	4 000-4 500		0,5 ?
Örmény	3 500-10 000		0,5 ?
Ukrán	1 000		0,5 ?
Ruszin	1 000		0,5 ?
Összesen	835-1 083 950		

Kelet-Európaiak az USA-ban és Ausztrália Új-Dél-Wales államában

	Kelet-európai nyelveken beszélők Ausztrália, Új-Dél-Wales állam. 1996.⁷⁶ (ezer fő)	Kelet-európai nyelveken beszélők az USA-ban. ⁷⁷ 1990 (ezer fő) (zárójelben az adott	Adott nemzethez tartozók leszármazottai (USA) ⁷⁸ (ezer fő) 1990

⁶³ Jelentés az Észak-Amerikában élő magyarság helyzetéről - Határon Túli Magyarok Hivatala 2002. június internet

⁶⁴ A Magyarok Világszövetsége 1997-es becslései alapján. (internet: Figures and Data on Hungarians Worldwide)

⁶⁵ Sziget Éva közl. Az aktív magyarok száma - mindt mondja - „drámaian csökken”.

⁶⁶ CKER honlap

⁶⁷ „Does the person speak a language other than English at home?” 1996/91 Census, Ethnic Affairs Commission of NSW. Internet.

⁶⁸ CKJS honlap

⁶⁹ Papp Éva közlése, hivatkozva a népszámlálásra

⁷⁰ A Magyarok Világszövetsége 1997-es becslései alapján. (internet: Figures and Data on Hungarians Worldwide)

⁷¹ 1999. Regnum Marianum - Közösségünk története - Internet

⁷² Kulcsár István: Hallo, itt a Buenos Aires-i magyarok! in: Világvevő - 2001. december 1. Interjú Szentpétery Judittal.

⁷³ Határon Túli Magyarok Hivatala, 2002. júl. (becslés, <http://magyarsag.mti.hu/html/australia.htm>)

⁷⁴ Pap Szilárd és Pap Aranka közlése (2002)

⁷⁵ A kisebbségi szervezetek közlése - a népszámlálási adatoknál magasabb számok. in: Forray R. Katalin: Nemzetiségek, kisebbségek. Internet

⁷⁶ „Does the person speak a language other than English at home?” 1996/91 Census, Ethnic Affairs Commission of NSW. Internet.

	(zárójelben az 1991-hez képesti változás)	nyelven otthon beszélők, a leszármazottak %-ában)	
Cseh	3 (-21%)	92 [12%]	772 (240 csehszl.)
Horvát	26 (+7%)	45 [11%]	409
Lengyel	18 (-8%)	723 [11%]	6 542
Magyar	9,6 (-12%)	148 [15%]	997
Makedón	30 (+15%)	?	184 (jug.)
Román	2 (+0%)	65 [27%]	235
Szerb	16 (+49%)	70 (szerbhorvát)	89
Szlovák	1 (+30%)	80 [6%]	1 210
Szlovén	2 (-4%)	?	87
Ukrán	3 (-12%)	96 [18%]	514

⁷⁷ "Does this person speak a language other than English at home?" Detailed Language Spoken at Home and Ability to Speak English for Persons 5 Years and Over Ranked by Total Number of Speakers. 1990 census. CPHL-133
http://www.census.gov/population/www/socdemo/lang_use.html

⁷⁸ Population for Selected Ancestry Groups, U.S. Bureau of the Census, 1990 Census of Population, CPHL-133
http://www.census.gov/population/socdemo/ancestry/table_05.txt

